

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Krónikák, próféciák és közösségi tapasztalatok: a királyi hatalom válsága és társadalmi konfliktusok a Nápolyi Királyságban (1343-1350)

Virágh Ágnes

Témavezető: Prof. Dr. Bárány Attila

DEBRECENI EGYETEM

Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola Doktori Iskola

Debrecen, 2025

I. Az értekezés célkitűzése és a téma körülhatárolása

Az értekezés az érzelmek történetének módszertanából kiindulva a Nápolyi Királyság közösségeinek tapasztalatait vizsgálja az 1343 és 1350 közötti időszakban, elsősorban Domenico di Gravina krónikáján keresztül, mely a kortárs krónikák és próféciák szélesebb kontextusának elemzésével egészül ki. Domenico krónikája a gravinai és az apuliai közösségek érzelmeinek vizsgálatát, a profetikus művek a bosszúállás és a bűnök nagyobb, kozmológiai modellbe illeszkedő elemzését teszik lehetővé. A magyar és itáliai miliőben készült krónikák hozzájárulnak annak több nézőpontból történő vizsgálatához, hogy az érzelmek, az erények és a bűnök milyen szerepet töltek be a társadalmi kapcsolatokban. A közösségek kifejezés több kisebb-nagyobb közösséget foglal magában: városokat, falvakat és az ezeken belüli csoportokat. E közösségek történetét a korszak szerzői közül a legrészletesebben Domenico di Gravina, a Királyság egyik kisvárosának, Gravinának a krónikás-jegyzője örökítette meg krónikájában.

Domenico elsősorban a gravinai városi eseményekről ad részletes leírást, elbeszélése a városról szinte *in medias res* kezdettel indul, a városon belüli frakcióharcok ismertetésével. Domenico is aktív résztvevője volt az összetűzéseknek a magyar frakció tagjaként, és ebből a szempontból mutatja be a másik frakció ellenük elkövetett árulásait, a városon belüli megosztottságot, és a városon kívüli csoportok befolyását a gravinaiak mindennapi életére. A magyar frakció az Anjouk dinasztikus háborújában (1347-1350) a magyar Anjoukat támogatta, tőlük várva segítséget a nápolyi udvar által támogatott gravinai durazzói-nápolyi frakció elleni városi küzdelemben, melyben végül alulmaradtak. Kényszerű száműzetésük idején (1349-1350) is a magyarokkal működtek együtt, melynek jutalmaként elvesztett gravinai birtokaikért kárpótlásban részesültek.

A krónika több szempontból is értékes vizsgálati lehetőségeket kínál. Egyrészt, a szerző önmagára vonatkozó leírásai révén feltárható, hogyan élte meg a városon belüli viszályokat, és milyen módon reflektált önmagára ebben a folyamatban. Másrészt, a városon belüli megosztottság és tiltakozások révén bemutatja, milyen szerepük volt a közösség által kifejezett érzelmeknek, például a segítségkérő, helyeslő vagy tiltakozó célú kiáltásoknak. Ezen kívül a gravinaiaknak, s különösen a frakciójának az érzelmekről kialakult felfogását is bemutatja: mely érzelmeket fogadták el, mely érzelmeket utasították el, hogyan fejezték ki azokat a nyilvános térben és a társadalmi interakciókban, és milyen érzelmekifejezéseket tulajdonítottak más csoportoknak.

Az értekezés elsősorban Domenico krónikáján keresztül tárja fel, hogyan élte meg a magyar frakció ezt a háborúval terhelt időszakot; hogyan tekintettek az uralkodókra, azok erényeire és bűneire; társaikra vagy ellenfeleikre; hogyan néztek szembe saját bűneikkel és szégyenükkel; mit jelentett számukra a családtagok elválása; milyen célt szolgáltak a kegyetlenség, irgalom vagy az alázatosság példái.

Az értekezésben azt a célt tűztem ki magam elé, hogy a forrásszövegekben szereplő érzelmek kifejezési módjait, továbbá azok mások előtt történő megnyilvánulásai mögötti célokat meghatározzam. Így foglalkozom például a könyörgő, kérlelő célú, *humilitast* jellemző érzelmi kifejezésekkel és gesztusokkal, melyek révén az emberek mások jóindulatát akarták elnyerni. Mindazonáltal ezekre több fejezetben, több példát is vizsgálok, ugyanis a jóindulat megnyilvánulásán túl a könyörgések és az alázatosság eltérő célokat szolgálhattak, vonatkozhattak az irgalom és a részvét kiváltására, ha egy sérelem miatt fejezték ki, hozzájárulhattak a harag kiváltásához, hogy az szabályozott módon, a rendbontók ellen irányuljon. Nem utolsó sorban, a középkori társadalom alapvetően szóbeliségen alapult, még a krónikákban, levelekben, oklevelekben felfedezhető írásbeliség ellenére is, ezért a gesztusoknak és a különféle, az adott szituációhoz igazodó érzelmi gyakorlatoknak jelentős szerepük volt a mindennapi, másokkal fenntartott kommunikációban.

II. A disszertáció forrásbázisa és módszertana

Módszertant illetően abból indulok ki, hogy az érzelmek, tapasztalatok nem univerzálisak, időhöz, helyhez és közösségekhez kötődnek, éppen olyanok, amilyenné az egyes korok, társadalmak és csoportok alakítják őket, ezért indokolt egy kisebb elemzési egységen, egy város, illetve egy frakció vizsgálata révén elkezdni a kutatást. Az értekezésben az „érzelmek” és „tapasztalat” kifejezéseket „metafogalomként”, vagy ahogy Barbara Rosenwein írja, „gyűjtőfogalomként” használom. Ez egyszerűbbé teszi a vizsgálat tárgyának megnevezését.

Az érzelmek történetével foglalkozó kutatások az utóbbi években arra világítottak rá, hogy tanácsosabb az érzelmek vizsgálata mellé odailleszteni a tapasztalatok vagy élmények kifejezést is. Amennyiben meg akarjuk érteni azt, hogy a forrásokban lévő, érzelmekhez kapcsolódó leírások hogyan, milyen kulturális miliőben jöttek létre, és mit jelentettek egy bizonyos kultúrában és társadalomban, ezekben a folyamatokban a tapasztalatok és az élmények szerepét sem szabad alábecsülnünk. Az érzelmek és a tapasztalat számomra nem szinonimaként működik, inkább egymás kiegészítői. A meghatározáshoz az élményeknek az

egyéni és a kulturális vonatkozásai adják a kiindulási alapot, ebbe beletartoznak az egyes emberek által kifejezett érzelmek és a társadalmi interakciók során előadott, kifejezett érzelmek is, melyek kötődhetnek egy egyénhez vagy egy csoporthoz is. Mindezek hatékony kifejezését mások előtt a kulturális elsajátítás teszi lehetővé. Ugyanakkor az érzelmekről való gondolkodás és az érzelmek kifejezési módjai változhatnak egy közösségen belül és egy ember esetében is, ezt az agynak és az emlékezetnek a változásra-felejtésre és az újabb ismeretek megtanulására való képessége teszi lehetővé. A fogalom egyúttal kiterjed mindazon gyakorlatokra, amelyekben az érzelmek a társadalmi kohézió működését teszik lehetővé (rítusok, egyéb társadalmi praxisok), magában foglalja az érzelmkifejezés során megmutatkozó gesztusokat is, az emberi képzeletet, azaz az érzékelés kognitív és testi dimenzióit is.

Magyarországon még nem készült olyan értekezés, amely középkori krónikák révén az érzelmek vizsgálatára vállalkozott volna, de a nemzetközi kutatásban is ritkának számít, a források hiánya és számos más tényező (a szerző műveltsége, azonosították-e azokat a szövegeket, amelyeket biztosan felhasznált írásához) nehezíti, hogy a nem klerikusok által írott műveket is bevonjuk ebbe a vizsgálatba. Nicole Demarchi ugyan a klerikus Paulus Diaconus műveiben vizsgálta a *dolor*-ral kapcsolatba hozható, érzelmekre vonatkozó leírásokat, kutatása annyiban mégis mintaként szolgált számomra, hogy hozzá hasonlóan, nagyobb szövegegységekre, egy-egy példa részletesebb elemzésére koncentráltam. Az érzelmek ugyan a szótározási módszerrel kigyűjthetők egy-egy műből, de önmagukban keveset árulnak el arról, hogy pontosan milyen szerepet töltek be az adott kontextusban. Az *ira*, *furor* etc. bár elsősorban haragot és dühöt, dühöngést jelentenek, szituációktól függően változtak és kaptak pozitív vagy negatív megítélést. Ahhoz, hogy ezek a változékony jelentésárnyalatok felfedhetőek legyenek, valóban a bővebb kontextusra, sokszor egy történet előzményére kell fókuszálni.

Domenico di Gravina krónikáját kiegészítik a firenzei krónika, Giovanni és Matteo Villani krónikái, a magyar udvari milióból Küküllei János, Névtelen Minorita és a Képes Krónika, valamint oklevelek *narratiói*. Az uralkodói erények és *passiones* témájához Aegidius Romanus *De Regiminum principum* járul hozzá. Az egyes kérdések vizsgálata érdekében többek között Cicero, Seneca, Cassiodorus, Szent Ágoston, Fulgentius Ruspensis, Aquinói Szent Tamás, Matthew Paris, Ordericus Vitalis, Fransesc Eiximenis műveire is támaszkodom. A profetikus művek közül Gentile da Foligno kommentárját, illetve Jean de Roquetaillade műveit vonom be.

III. A vizsgálat eredményei

Az első fejezet követi a kortárs szerzők többségének leírásait, s a nagyobb morális kérdések felől közelíti meg a Nápolyi Királyság válságát. Több alfejezeten keresztül vizsgálom a nápolyi udvar tagjainak bűneit, melyek fokozatosan tárulnak fel: előbb a hivatkozás és a kevélység, majd az *invidia* bűne válik meghatározóvá. A bűnöket a magyar udvari miliőben készült krónikák, valamint néhány itáliai krónika révén vetem össze, s rámutatok a hasonlóságokra és az eltérésekre, illetve arra, hogy a *luxuria* bűne nem határozta meg a kortárs szövegeket 1345-ig. Bár eltérő e bűnök és vétségek megítélése a szerzők körében, az közös bennük, hogy ezzel magyarázzák az András elleni merényletet, amihez Domenico di Gravina egyedi értelmezésével járul hozzá. A gyilkosságot követően Nagy Lajos haragjának és bosszújának az értelmezési modelljeit határozom meg, illetve állítom szembe a profetikus művekkel, melyek szerzői egy nagy kozmológiai modellbe helyezve, a krónikasoktól eltérő módon értékelik a bosszúállást és a Nápolyi Királyság megpróbáltatásait.

A második fejezettől már kisebb elemzési látószög érvényesül, amely a gravinai magyar frakció baráti kötelékei, továbbá az ellenfelekkel fennálló, kibontakozóban lévő ellenségeskedés vizsgálatára épül. A fejezet elején ismertetem bővebben Domenico di Gravina krónikáját és a *causa scribendit*. A felvetésem ezekkel a kötelékekkel kapcsolatban az, hogy az *amicitia*, *fidelitas*, valamint a bátorság és állhatatos elköteleződés fontos voltak Domenico számára, s önmagát is ilyen történetekben, saját szerepét kiemelve mutatja be. A Gravinából történő elmenekülésükről folytatott vita miatt azonban ő is azzal szembesül, hogy az állhatatosság nem mindig fenntartható. Végül megszegyenül, ezért a sírását kétféle módon is bemutatja, a családtól elválás és egy bűnbánati gyakorlat keretében, hogy visszanyerje maga iránt mások jóindulatát.

A Gravinán belüli közösségek, a riválisok és a követők, valamint a köznép közötti interakciókat a harmadik fejezetben határozom meg. Elsősorban az érzelmi gyakorlatokként vizsgált kiáltozások, másrészt az árulások, szimbolikus gesztusokkal kísért békekötések megnyilvánulási módjaival foglalkozom. A teljes fejezet a kommunikáció köré épül: rosszindulatú szavak és sustorgás, *rumor populi*, a magyarok performatív felszólítása a gravinaiakhoz és annak egy gravinai általi előadása, illetve a gyűlölködő, manipulatív beszédek közötti különbségek és hasonlóságok.

A negyedik fejezet az apuliai közösségeket érő kegyetlenkedések, illetve büntetések összehasonlító vizsgálatán alapul. A cél annak bemutatása, hogy a kevély közösségek milyen

gesztusok és érzelmek kifejezése révén részesülhettek könyörületben, és hogyan értékelhetők azok a történetek, melyek a kínzásokat színpadra állítva a könyörület hiányát hangsúlyozzák.

Az ötödik fejezet a száműzetésben élő gravinaiak és magyarok közötti kötelékeket és azok változásait taglalja, az *amicitia* és a *fidelitas* révén. Foglalkozom Nagy Lajos *gratiájával* is, amelynek megnyilvánulásához a gravinaiak *fidelitasa* mellett szükség volt egy bonyolult hierarchia láncolat által szabályozott „előírásnak” megfelelni, és több közbenjáró jóindulatát megnyerni. Ugyanakkor két magyar kapitány, Csúz János és Pál fia Tamás példáján keresztül arra is rámutatok, hogy egyfajta aszimmetrikus *amicitia*, valamint eltérő módon értelmezett *fidelitas* jellemezte a gravinaiak és a magyarok együttműködését.

A gravinai közösségekkel foglalkozó fejezetek azt mutatják, hogy Domenico érzelmi szókincsében több ismétlődő kifejezés is található. Amennyiben egy szó gyakran jelenik meg egy szerző szövegében, el kell gondolkodni azon, hogy az valamiért fontos volt számára. A krónikás számos kifejezést használt eltérő helyzetek és kontextusok bemutatására, így például a *cor* lehetett az egyetértés kifejezője; jelölhette a szilárd és határozott szándékot, amely helyes és helytelen is lehetett a közösségre nézve; és az ellenfelek romlottságára vagy rosszindulatára is vonatkozhatott. A *cor* szélesebb körű használata a krónikában illeszkedett abba a tág fogalmi keretbe, amit már Cassiodorus is meghatározott a Zsoltárok könyvéhez készített magyarázatában.

Ugyancsak fontos volt a *fidelitas*, illetve az állhatatos elköteleződés, amely gyakran a testvérek, barátok, szeretet kifejezésekkel egészült ki. Elsősorban a követők és barátok közötti kötelékek jelzésére szolgált, de ide tartozhattak a magyarok is. Ugyanakkor utóbbiak már egy aszimmetrikus *amicitia* révén kapcsolódtak a gravinaiakhoz, s a hűséget illetően is eltérő álláspontot képviseltek. A család és az egymás közötti összetartás nagyobb értéket nyerhetett a száműzetésben, mivel Domenicóék úgy menekültek el, hogy családjukat kénytelenek voltak maguk mögött hagyni. Miután kimenekítették családtagjaikat Gravinából, a bitontói letelepedésükig újabb bizonytalanságok és veszélyek vártak rájuk, ez volt az a kétségbeesés, amely miatt végül a kapitányok hozzájárulása nélkül mentek Altamurába. A magyarok közül Csúz János igen nagy elismerésben részesült a gravinaiak, és különösen Angelo da Gravina részéről. Úgy vélem, valóban kölcsönös és kevésbé hierarchizált *amicitia* állhatott fenn Csúz és Angelo között, amit a gyakori interakciók, találkozások, együttműködések alapozhattak meg. Ez viszont arra mutat rá, hogy a nyelvi és kulturális különbségek ellenére, a közös élmények, továbbá a jóindulatú gesztusok szorosabb kötelékek kialakítását is lehetővé tették.

A *fidelitas* volt a fokmérője a király kegyességének is, amit bőkezűen kimutatott a hozzá hű közösségek és követek felé. Szintén a *fideles-infideles* szembeállítás tette lehetővé a barátok és ellenfelek közötti különbségtételt. Az *infideles* lett a magyarázata az árulásoknak és az ellenfelek gonoszságának. A legkomolyabb sérelem a magyar frakció és követők számára az árulás lehetett, amely miatt menekülniük kellett otthonaikból. Viszont ugyanazt a szókészletet alkalmazták ellenfeleikre, mint amivel azok vádolták őket. Eltérés a krónikás szerint csupán a családi kötelékek értékelésében volt: Domenicóék akár elszánt és kockázatos tetteket is vállaltak a családjuk biztonsága érdekében, de ellenfeleik még a túszként visszatartott gyermekeik érdekében sem hagytak fel gonoszságukkal.

A bűnök és vétkek elemzésén alapult az első fejezet, amely révén bemutattam, hogy a nápolyi udvar tagjainak erkölcsseit kezdetben Domenico di Gravina és Fransesc Eiximenis sem tartotta elítélendőnek, és bár eltérő okfejtéssel szolgáltak, feltételezték Mallorcai Sancia erényessége révén a hivalkodó és kevély viselkedés megzabolázását. Különösen Domenico számára volt fontos, hogy a múltbeli békét a jelen megpróbáltatásaival összevetve idealizálja, amely szerint Bölcs Róbert képviselte a kevélyek és a rendbontók megfékezését. Az általa kialakított bűnök rendszerében a hivalkodókkal együtt jelennek meg a fősvények, akiknek visszaélésével több alkalommal is foglalkozik. Mindazonáltal a fősvénység mégsem marad tartós a bűnök rendszerében, amelyet inkább a kevélység és az *invidia* bünei tettek teljessé. Domenico egyedi álláspontot képviselt a *superbia* megítélésével kapcsolatban, melyet összefüggésbe hozott azzal a *coniuratio*val, amely András meggyilkolásához vezetett. A kevélység és az *invidia* Küküllei János és a Névtelen Minorita értékelése szerint elsősorban a nápolyi királynő bünei voltak, aki e bűnök folytán férjének ellenségévé, majd gyilkosává vált. Giovanni Villanit kivéve, aki már csak András halálát követően összegzi röviden a nápolyi udvar büneit, a kortársak szerint a *luxuria* kevésbé járult hozzá az András elleni merényletnek, és csak az azt követő vádaskodást jellemezte. A kísértés formájában érkező bűnöknek való ellenállás lehetősége egyik szövegben sem kapott nagyobb figyelmet. Csupán a Képes Krónika 206. fejezetében, Záh Felicián kapcsán találtam olyan magyarázatot a beleegyezésre vonatkozó utalás révén, amely a szenvedélyekkel és bűnökkel foglalkozó textuális hagyományban hosszabb ideje jelen volt. Mindazonáltal, a magyar királyi udvart jellemző bosszúkonceptió meghatározó eleme a gyilkosság és az árulás büne volt, illetve kisebb mértékben András vagy a dinasztia sérelme is bekerült a bosszúállás melletti érvkészletbe. Mind a Képes Krónika prológusa, mind Aegidius Romanus a büntetés és kegyelem közötti mértékletesség erényeire irányították a figyelmet, amelyek ugyan kevésbé jellemezték a

magyar krónikákat vagy az oklevelek *narratióit*, ennek ellenére úgy alakították ki a bosszúállás értelmezését, hogy az igazságos, jogos bosszú látszatát keltse, amelyet csak a bizonyítékok alapján bűnösnek talált árulók ellen alkalmaztak. A Névtelen Minorita kiemelkedett a bosszúértelmezésében, mivel azt nem pusztán isteni jóváhagyással, hanem a magyar király erényeit illetően újabb, Istentől származó adományokkal támasztotta alá. Eltérően látták a bosszúállást az itáliai krónikások, akiket jobban megdöbbentett Durazzói Károly kivégzése, kiváltképpen a békülékeny gesztusok és a bosszúállás közötti változások. Giovanni Villani és Domenico is felvetik, hogy bár a király a céljaihoz igazította a megtorlást, intézkedései és kegyetlen bosszúállása könnyen elfordíthatta tőle a közvéleményt. Nagy Lajos dühének változékony kifejezési módjairól, illetve annak szabályozottságáról csak Domenico emlékezett meg, aki összetett portrét hozott létre a király érzelmeiről, amelyhez hozzátartoztak a kegyetlen büntetések és a könyörületesség is. A bűnök és Lajos bosszúja eltérő magyarázat keretében jelenik meg a profetikus művekben, s leginkább Jean de Roquetaillade mutatta be az ősök bűne, a nápolyi főurak irigysége vagy a *familiarisok* árulása révén a bűnök rétegzettségét.

Az értekezés fejezeteinek többsége e nagy látószöveget elhagyva, elsősorban a gravinaiak érzelmeire, és az apuliai közösségek megbüntetésére és az irgalom gyakorlásának elemzésére épültek. A második és a harmadik fejezetnél a tematikus elemzés érdekében, szétválasztottam a Gravinán belüli történeteket. A második fejezetben így inkább tudtam a krónika azon szöveghelyeiből kiindulva vizsgálni azokat a baráti és testvéri kötelékeket, melyeket Domenico többször is hangsúlyozott. Sőt önmagát e kötelékeken belül jobban kiemeli, s bemutatja, milyen szerepe volt a társai elköteleződésének megerősítésében, hogyan vett részt velük az ellenfelek elleni megtorlásokban, és végül hogyan próbálta meggyőzni őket a további küzdelem folytatásáról. Az elemzés révén egyértelművé vált, hogy igyekezett önmagát pozitív szerepben megjeleníteni, aki nemcsak hűséges a frakciója felé, hanem egyfajta bölcsességgel, előrelátással és jóindulattal is rendelkezik, amit Roberto jegyző irányában is fenn akart tartani, jóllehet árulással gyanúsították meg. Mindazonáltal, néhány döntésbe való beleegyezése folytán mardosta a bűntudat, ezt azonban nem feltétlenül a keresztény bűnbánati gyakorlat, hanem részben a jegyzői ismeretei alapján mutatta be. Roberto jegyző halálát illetően beismeri óvatlanságát, utólag viszont úgy konstruálja meg a beszámolót, hogy mások felelősségét is felveti, sőt, valamilyen mértékben a krónikáját jellemző védőbeszédhez hasonlóan, tettei igazolásával kevésbé állítja be magát bűnösnek. Már a gyilkosságot követően megemlékezik arról, hogy nem mindenki helyeselte Roberto

meggyilkolását, és feltehetőleg ezzel a közvéleménnyel kellett számolni a krónikája fogadtatását illetően is, ezért egyfelől foglalkozik a felelőssége kérdésével, másfelől feltárja, milyen érzelmek és szándékok vezettek másokat a közös fellépésük során. Szintén magyarázatot kellett adnia a Gravinából történő, hirtelen távozásukra, fel kellett tárnia a saját álláspontját, és kifejezte a megbánását a sírásával kísért bűnbánata révén. Ez a döntésük nemcsak a korábbi bátor, hősi tetteiket kérdőjelezte meg, hanem mint írta, cserben hagyott társaik számára veszedelmet jelentett. A Gravinába történő visszatérési kísérleteik már ismét a bátorság és a hőstettek sorába illeszkedik.

A harmadik fejezetben először a kiáltozások társadalmi interakciókban történő megjelenési módjait kategorizáltam a gravinai közösségek szerint. A kiáltozás lehetővé tette a Gravinában dominanciára törekvő frakciók számára, hogy a felszólított csoportból választ, cselekvést váltsanak ki. Ugyanakkor a köznép felszólítás nélkül is kiáltozott, és a különféle célú érzelm kifejezési gyakorlatokkal, amikor a helyzet megkívánta, felhasználta arra, hogy egy általa látott cselekvést helytelenítsen. A kiáltozás és a kiáltozással társított cselekvések mögött felfedezhető az érzelmek kifejezésének komplex rendszere, amit Monique Scheer elméletére alapozva vizsgáltam a városi bevonulás kapcsán. A kiáltozás a társadalmi kapcsolatokban kap értelmet, különösen a *rumor populinal*: intenzitása, tónusa, ritmusa vagy éppen szünetei és a gesztusok különböző érzelmeket fejezhetnek ki. Ez a moduláció teszi lehetővé, hogy egy kiáltozás hatékony kommunikációs eszközzé váljon, amely mások számára értelmezhető érzelmeket és jól felismerhető jeleket közvetít.

Domenico a kínzásokat bemutató történeteket arra használja, hogy különbséget tegyen az elkövetők, illetve a gravinai közösség között. Ezt a következtetést még abban az esetben is fenntarthatjuk, hogy a harmadik fejezetben az árulásoknál vizsgált egyik történetről készült beszámoló szerint Domenicóék is megkínnozták az egyik gravinai ellenfelüket. Az utóbbi közelebb áll a bíróságok által végrehajtott kínzásokhoz, melyek arra irányultak, hogy vallomásra bírják a vád alá helyezett személyeket. Ettől a gyakorlattól eltértek a zsoldosok által végrehajtott kínzások, amelyek Daniel Baraz kegyetlenségekről alkotott kategóriái szerint az „idegen/más” kegyetlenségéről alkotott percepciókba illeszkednek. Bár bíróság döntött Niuro, illetve Martuccio kínhaláláról, Domenico a kegyetlenség magyarázatába beleveszi az ellenfelek gonoszságát is. Martuccio kínhalálát részletesebben kidolgozta, külön kitért a megalázó kivégzésére, ezzel inkább kiválthatta a bosszúálláshoz szükséges felháborodást Martuccio családtagjaiból és a követőikből. Amint Trivento grófjának példája is mutatta, Domenico szerint a lovagi erények, és különösen a szorongatott helyzetben lévők

iránti irgalom jelenthet pozitív példát a kegyetlenkedések közepette. A kevély közösségek, akik hűtlenek a magyar királyhoz, szintén a kegyetlen támadások és makacs ellenállásuk megtörése céljából bűnhődnek. Mindenesetre beszámolóí szerint Nagy Lajos könyörületes volt azok felé, akik hűséget fogadtak neki. Ezzel nemcsak azt legitimálja Domenico, hogy érdemes a magyar királynak *fidelitast* fogadni és azt megtartani, hanem kiemeli az alázatosság és a könyörgés fontosságát is, amelyek enyhíthetik a büntetéseket vagy teljesen megszüntethetik azokat.

A gravinai száműzöttek és a magyarok közötti együttműködés a megértés szempontjából a különféle beszédhelyzetekben változatos formákban jelent meg. A beszédek, gesztusok és közvetítők alkalmazása egyfajta tudatosságot feltételez a diskurzusban résztvevők részéről. A beszéd és a gesztusok uralása különösen fontos szerepet kapott, akár Angelo da Gravínának a fogságban elmondott beszédében, akár a hierarchia felsőbb szintjén állók, mint például Nagy Lajos vagy Pál fia Tamás cselekedeteiben. Ezek a megnyilvánulások egyértelműen jelezték szándékaikat, miközben a másik félből egy adott cselekvés kiváltására törekedtek. E stratégiák mögött felfedezhető volt a hatékonyság is. A közvetítést illetően ebben a funkcióban a tolmácsok mellett a bitontói közbenjárók is kiemelkedtek. Lackfi István esete különösen figyelemre méltó, aki a tolmácsolás révén biztosította az egyértelmű közlésmódot a hivatalos és csapatirányítási szempontból fontos alkalmak során. Ezzel szemben, a megértés hiánya vezetett Angelo da Gravina Oppido melletti sérüléséhez, ami rámutat a kommunikációs problémák következményeire. A gesztusok, mint például az elvörösödés, arckifejezések, illetve az együttérzés vagy düh meghatározóak voltak a beszédhelyzetekben, és láthatóan a gravinaiak felismerték és megértették ennek jelentőségét.

A gravinai közösségek vizsgálata, és különösen a krónikák elemzése a jelen értekezés révén az érzelmek történetét illetően egy még kevésbé követett kutatási irányához tartozik, melynek első komolyabb monográfia-szintű feldolgozását Nicole Demarchi készítette el. A közösségen belüli kötelékek, különösen az *amicitia*, illetve annak a magyarokkal kialakított változata, valamint a városi gyűlések és a kiáltozások a krónika legértékesebb részei, melyek lehetővé tették nemcsak az érzelmi gyakorlatok elméletének, hanem háromféle érzelmi kötéltre vonatkozó elmélet (*emotional bonding, emotional communities, collective emotions*) hasznosítását is. Újabban a kutatói érdeklődés középpontjába a kollektív érzelmek kerülnek, melyre ugyan kevés konkrét példát szolgáltat Domenico krónikája, mindazonáltal hozzájárulhat ahhoz, hogy ezt a fogalmi keretet differenciáltabban tudjuk kezelni.

Nyilvántartási szám: DEENK/51/2025.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Virágh Ágnes
Doktori Iskola: Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10078540

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű könyvrészletek (2)

1. **Virágh, Á.**: A zsoldosok a 14. századi itáliai krónikákban.

In: Magyar zsoldosok kifizetési feljegyzései a Firenzei Állami Levéltárból (1361-1365) / Átírta, szerk. Virágh Ágnes; Visegrádi Renáta, HUN-REN-DE "Középkori Magyarország és Közép-Európa Hadtörténete Kutatócsoport", Debrecen, 85-100, 2024, (Fontes Memoriae Hungariae V: Militaria I, ISSN 2560-0281) ISBN: 9789634906490

2. **Virágh, Á.**: Bölcs Róbert nápolyi király "büntudata".

In: Metszéspontok: Tanulmányok a középkorról és a kora újkorról. Szerk.: Véber Zoltán; Virágh Ágnes, Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola, Debrecen, 90-119, 2023. ISBN: 9789634905325

Idegen nyelvű, hazai könyvrészletek (1)

3. **Virágh, Á.**: Mercenary uprisings (1349, 1350) in Apulia during the dynastic war of the Angevins.

In: Mercenaries and Crusaders. Ed.: Attila Bárány, University of Debrecen "Hungary in Medieval Europe" : HUN-REN-UD "Military History of Medieval Hungary and Central Europe Research Group", Debrecen, 191-214, 2024, (Memoria Hungariae, ISSN 2498-7795 ; 15) ISBN: 9789634905547

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (1)

4. **Virágh, Á.**: A nápolyi hadjáratok ismeretlen epizódja: az aversai zsoldoslázadás.

Belvedere Meridionale. 32 (2), 119-132, 2020. ISSN: 1419-0222.

DOI: <http://dx.doi.org/10.14232/belv.2020.2.6>

További közlemények

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (1)

5. **Virágh, Á.**: Egy itáliai krónika interpretációs lehetőségei: a magyar hadi vezetők Domenico da Gravina krónikájában.

Hallg. Műhtanulm. 5, 159-171, 2022. ISSN: 2063-6024.

DOI: <https://doi.org/10.55508/hmt/2021/10869>

A DEENK a Jelölt által a Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2025.02.13.

